

Kšicová, Danuše

Problémy genologie v české literární vědě a v díle Stefanie Skwarczyńské

In: *Komparatistika, genologie, translologie* : Krystyna Kardyni-Pelikánová [jubilejní sborník]. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000, pp. 147-154

ISBN 8021024402

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132522>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PROBLÉMY GENOLOGIE V ČESKÉ LITERÁRNÍ VĚDĚ A V DÍLE STEFANIE SKWARCZYŃSKÉ

DANUŠE KŠICOVÁ (BRNO)

Česká literární věda a estetika věnuje genologickému výzkumu v posledních letech zvýšenou pozornost. Zvláštnímu zájmu se těší žánr románu, a to jak z hlediska literárněhistorického, tak systémově strukturního.¹ Zajímavý je hermeneuticky a fenomenologicky koncipovaná interpretace poezie,² historie a typologie básnické poemy i burlesky.³ Předmětem bádání je i drama a divadlo.⁴ Pozornosti se těší rovněž styly a směry: symbolismus, secese, moderna a post-moderna.⁵ Genologicky koncipované studium je již po řadu let profilovým zaměřením brněnského Ústavu slavistiky. Výsledkem jsou jak práce monogra-

¹ Srov. např. Jaroslava Janáčková, *Román mezi modernami*. Praha, Čs. spisovatel 1988. Daniela Hodrová, *Hledání románu*. Praha, Čs. spisovatel 1989. Vladimír Svatoň, *Epické zdroje románu*. Praha, AV ČR 1993. Ruským románem se v posledních letech zabývá Ivo Pospíšil.

² Zdeněk Mathauser, *Mezi filosofií a poezií*. Praha, Filosofia 1995. Soustavný průzkum věnuje české poezii Miroslav Červenka, ruské pak např. Jiří Honzik (srov. jeho podíl na antologiích *Poezie přelomu století*. Praha, Mladá fronta 1984. *Zlato v azuru*. Odeon 1980, *Ústa slunce*, tamtéž 1985 a D. Kšicová, autorka komentované antologie *Ruskaja poezija na rubeže stoletij*. Praha, SPN 1990.

³ Karel Krejčí, *Heroikomika v básnictví Slovanů*. Praha, ČSAV 1964. Danuše Kšicová, *Poéma za romantismu a novoromantismu*. Brno, UJEP 1983.

⁴ Na slovníku polských dramatiků pracoval několik let Jarmil Pelikán. Obsáhlu kapitulu o ruském divadle a dramatičce v evropském kontextu obsahuje systémově genologicky koncipovaná monografie D. Kšicové. *Secese. Slovo a tvar*. Brno MU 1998, 80-150.

⁵ Za slovensko-české spolupráce vznikl nitranský výzkum ruské moderny pod vedením Andreje Červeňáka: *Ruská moderna I.-IV.*, 1991-94, i sborník z konference pořádané tamtéž: *Problémy ruskej moderny*. Nitra, Vysoká škola pedagogická 1993. Z mezinárodní konference byla v Bratislavě vydána publikace pod red. Evy Mality a kolektivu *Symbolismus v kontextech a súvislostiach*. Bratislava, SAV 1999. Analogická kniha o avantgardě je tamtéž v tisku.

Na Karlově univerzitě byla pod redakcí Ladislava Zadrazilá vydána *Východoevropská moderna a její evropský kontext I*. Praha, Karolinum 1999. Výzkumu secese v literatuře a umění se řadu let věnuje D. Kšicová (viz pozn. 3).

fické,⁶ tak četné mezinárodní konference, pořádané touto institucí, jichž se zúčastňovala řada badatelů i z dalších oborů, aby tak přispěli ke komplexnějšímu, mnohdy i mezidisciplinárně pojatému pohledu. Tak postupně vznikl nyní již pravidelně vycházející žánrově koncipovaný časopis *Litteraria humanitas* (I-IX, 1990-2000). Tato orientace souvisí s tradicí brněnské literárněvědné školy, u jejíhož zrodu stojí jeden z tvůrců českého strukturalismu, předválečný profesor filozofické fakulty Masarykovy univerzity Roman Jakobson, a komparatista Frank Wollman,⁷ v jehož semináři se po válce školila řada budoucích badatelů. Pozitivní roli sehrálo strukturalistické centrum pražské, zvláště poválečné práce Jana Mukafovského, komplexně vydané v 60. letech.⁸ Již z těchto dob se traduje zájem o polskou literární vědu a estetiku – především o dílo Romana Ingardena, jehož překlady vycházejí rovněž v 60. letech,⁹ a posléze i o aktivity Stefanie Skwarczyńské,¹⁰ jež v té době přednášela v Praze, a jejího lvoovského žáka Jana Trzynadłowského, jenž Brno několikrát navštívil jako host Filozofické fakulty brněnské univerzity. Léta ústav spolupracuje s genologicky koncipovaným půlročníkem *Zagadnienia Rodzajów Literackich*, (založen v roce 1958) jako vůbec první žánrově koncipované periodikum právě díky iniciativě S. Skwar-

⁶ Srov. studie o jednotlivých žánrech, např. monografie Miroslava Mikuláška o sovětské komedii *Pobednyj smech*. Brno, UJEP 1997; cit práce Danuše Kšicové; I. Pospíšil, *Ruská románová kronika*. Brno, UJEP 1983; týž, *Labyrinť kroniky*. Brno, Blok 1986; týž, *Ruský román*, Brno 1998. J. Dohnal, *Povídková tvorba L. Andrejeva*. Brno, MU 1997. Z polonistického centra vzešly práce, jako např. Irena Hrabětová, *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlahol*. Brno, MU 1992. Ludvik Štěpán, *Polská epigramatika*. Brno, MU 1998; týž, *Vývoj žánrového systému polské literatury*. Brno 2000; Jarmil Pelikán, *Recepcja twórczości Juliusza Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim w latach 1849-1867*. Praha 1963; týž, *Nástin polské dramatiky*, UJEP 1978; týž *Nástin dějin polského divadla*. Brno UJEP 1988; týž, *Purkyňova spolupráce s Poláky*, Brno MU 1990. Krystyna Kardyni-Pelikánová, *Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego*. Wrocław 1975; též Karel Havlíček Borovský v křegu literatury polskiej, Wrocław 1986, též, *Polsko-czeskie spotkania literackie*, Brno 2000, aj. K teoretickému zpracování problematiky žánru přispěl Ivo Pospíšil knihou *Genologie a proměny literatury*. Brno, MU 1998. Významná je publikace Iva Pospíšila a Miloše Zelenky, *René Wellek a meziválečné Československo*. Brno, MU 1996.

⁷ K počtí profesore Franka Wollmana byl vydán sb. *Litteraria humanitas. Genologické studie II*, Brno 1993 – výsledek konference, konané v roce 1988 v Brně ke stoletému jubileu tohoto badatele. Romanu Jakobsonovi byla uspořádána za velké účasti zahraničních badatelů konference v září 1993 k šedesátému letům jeho příchodu do Brna. Srov. *Litteraria humanitas IV. Roman Jakobson*, Brno 1996.

⁸ Jan Mukafovský, *Studie z estetiky*. Praha, Odeon 1966.

⁹ Roman Ingarden, *O poznávání literárního díla*. Praha, Čs. spisovatel 1967. Týž, *O štruktúre obrazu*. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo kritické literatúry 1965. Týž, *Umělecké dílo literární*. Praha, Odeon 1989.

¹⁰ S. Skwarczyńska. od jejíhož narození uplyne zanedlouho sto let, žila až do konce druhé světové války v polském Lvově, z jejíž univerzity přešla v roce 1945 na katedru teorie literatury do Lodže, kde působila po celý další život. Srov. *Dokumentacja twórczości naukowej Stefanii Skwarczyńskiej*. Wydawnictwo Łódzkie 1984. mapující její bohatou bibliografii.

czyńské a J. Trzynadłowského (pozoruhodný je i projekt slovníku literárních žánrů, který časopis postupně otiskuje na svých stránkách). Podle tohoto periodika začal vycházet v USA čtvrtletník *Genre*.¹¹

Zvýšená pozornost, jež se v poválečné době věnuje výzkumu literárních žánrů a jejich teorii, souvisí zřejmě s návazností na vědecké výsledky meziválečného období, kdy byl zkoumán především tvar uměleckého díla. Zásahu na tom měly takové podnětné metody literárněvědného bádání, jakými byly ruský formalismus a český strukturalismus. Sám název genologie a její formace jakožto samostatné vědní disciplíny vznikl poměrně nedávno. Autorem termínu je Paul Van Tieghem, jenž jej poprvé použil ve stati *La question des littéraires* (Heli-con 1939).¹² Vlastní zkoumání literárních žánrů ovšem není nijak nové. Jeho tradice sahá až k Aristotelovi, jenž svou trichotomií literárních rodů založil na systematizaci antických fyziologií a na výsledcích poznatků nejvýznamnějších předchůdců, především svého učitele Platona. Na Aristotela i římskou tradici navazovala estetika středověku, renesance a klasicismu, zdůrazňujícího normativnost literárních žánrů (Bollleau, Lessing, Goethe, Schiller aj.). První, kdo pokládal genologii za samostatnou vědní disciplínu byl Julius Caesar Scaliger v díle *Poetices libri septem* (1586), založeném na Horatiově Poetice a na humanistickém učení.¹³ Zvláště významnou roli sehrála Hegelova *Estetika*, jež se stala po Aristotelově *Poetice* základem soudobé genologie.¹⁴ Toto období je nazýváno univerzalistickou fází literárněvědného bádání, neboť v něm byla věnována pozornost především filozofickým a estetickým kategoriím, nikoli jejich aplikaci na analýzu literární tvorby.¹⁵ V tomto smyslu přinesla zvrát znamenitá publikace Ferdinada Brunetiéra *L'évolution des genres dans l'histoire de la littérature* (Paris 1890). Na tomto základě buduje své postupy strukturní analytická genologie 20.-30. let 20. století.¹⁶

Současné vznikaly předpoklady pro další důležitý aspekt soudobé genologie, jímž je bezesporu srovnávací literárněvědné bádání. Zakladatel komparatistiky a významný badatel v oblasti poetiky Alexandr Veselovskij ověřil svou metodu na výzkumu folklorních žánrů. Veselovskij spolu s Buslajevem zkoumali histo-

¹¹ Stefania Skwarczyńska, *Łódzki półrocznik międzynarodowy Zagadnienia Rodzajów Literackich. (Idee i historia)*. In: *táž, W orbicie literatury, teatru, kultury naukowej*. Warszawa, PAX 1985, 281-316.

¹² René Wellek, Austin Warren, *Teoria literatury*. Warszawa, PAN, 319.

¹³ S. Skwarczyńska, *Genologia na tle współczesnej sytuacji w badaniach literackich*. In: *Táž, W orbicie literatury, teatru, kultury naukowej*. Warszawa, PAX 1985.

¹⁴ Nora Krausová, *Epika a román*. Bratislava 1964, 25.

¹⁵ W. Tatariewicz, *Historia filozofii*. t. 1, *Historia starożytna i średniowieczna*. Kraków 1946, 302 n. S. Skwarczyńska, *Wstęp do nauki o literaturze*. t. 3, oz. 5. Warszawa, PAX 1965, 412. Josef Hviš, *Problém literárnej genológie*. Bratislava, Veda 1979, 15.

¹⁶ J. Hviš, *Problémy literárnej genológie*, o. c. 15.

rický výzkum literárních žánrů, jejich vztahu k vývoji společnosti a jejího duševního potenciálu. Ve svých přednáškách *Teorija poetičeskich rodov v ich istoričeskom razvitii* (1882) chápe literární žánry jako historicky proměnlivé kategorie.¹⁷ Výzkumem *Morfologie pohádky* (1928) na něho navázal čelný představitel ruské formální školy Vladimír Propp.¹⁸ O překlad jeho díla do češtiny se zasloužil reprezentant české sémiotiky Miroslav Červenka (1970). Na Alexandra Veselovského, Pypina i na otce české slavistiky V. G. Durycha, J. Dobrovského, J. Jungmanna, P. J. Šafaříka aj. navazovali i významní čeští folkloristé Matyáš Murko a Jiří Polívka. Na Slovensku působil v meziválečném období významný ruský folklorista Petr Bogatyřov, jehož zásluhou zde byl proveden systematický výzkum slovenského lidového dramatu.

Teoretickým základem pro poválečný rozvoj československé komparativistiky se stala kniha Franka Wollmana *K metodologii srovnávací slovesnosti slovenské* (Brno 1936). Z těchto zdrojů čerpali pováleční teoretikové srovnávacího bádání J. Hrabák, D. Ďurišín, S. Wollman aj.

Neméně významné podněty mohlo načerpat soudobé genologické bádání i v oblasti estetiky. Kromě zmíněných zdrojů zahraničních to byla i stěžejní díla českých estetiků Josefa Durdíka (1837-1902), Otakara Hostinského (1847-1910) a Otakara Zicha (1879-1934). A právě v jejich díle nalezneme myšlenky, v mnohém předjímající estetický systém Stefanie Skwarczyńskiej (1902-1988). Všechny čtyři badatele totiž spojuje zájem o problémy dramatu a divadla. Jejich názory se však různí. Josef Durdík, odchovaný klasicistickou tendencí čistoty jednotlivých typů umění, byl velmi skeptický k Wagnerovu pojmu Gesamtkunstwerk, pro nějž užívá termínu „všedilo“ nebo „hudbodrama“. Upozorňuje na to, že v každém takovém spojení nutně převládá jedna ze složek – v daném případě hudba, pohlcující básnické slovo; o estetické hodnotě *Písně o Nibelunzích* pochybuje.¹⁹ Wagnerovy reformy odmítá.²⁰ Zajímavé jsou Durdíkovy úvahy o nuancích mezi dramatem a mysterií, za niž pokládá pro hloubku básnické výpovědi Byronova *Manfeda*.²¹ Durdík tak předjímá některé myšlenky ruských symbolistů, usilujících o znovuzrození mystérie, jež měla obrodit ruské divadlo

¹⁷ Dílu A. Veselovského byla věnována mezinárodní konference. pořádaná Ústavem slavistiky r. 1996, z níž vzešel sborník *Litteraria humanitas VI. Alexandr Veselovskij a dnešek*, Brno 1998. Hodnocení jeho mno-hostranného díla obsahuje první část *Dílo A. Veselovského – metodologie – teorie*, 14-84.

¹⁸ Slavomír Wollman, *Žánrová struktura slovanských literatur*. Slavia 56, 1987, č. 1, s. 22-34. Týž, *Porovnávací metoda v literárnej vede*. Bratislava, Tatran 1988, 136-156.

¹⁹ Kromě klasicistické estetiky, již byl Durdík ovlivněn, v tomto případě pravděpodobně sehrály roli i důvody vlastenecké.

²⁰ Josef Durdík, *Poetika jakožto Estetika umění básnického*. Praha. I. L. Kober 1881, 88-98.

²¹ Josef Durdík, *O poezii a povaze lorda Byrona*. Praha, J. Otto 1890, 64-74.

začátku 20. století.²² České moderně byl blízký další herbartovec a darwinista Otakar Hostinský, jenž se jako student mnichovské univerzity zúčastnil prvního představení *Mistrů pěvců norimberských*.²³ Na rozdíl od Durdíka byl vášnivým zástancem syketismu v dramatickém umění. Již v 80. letech 19. století byl přesvědčen, stejně jako S. Skwarczyńska po druhé světové válce, že drama žije pouze ve své scénické podobě. Hostinský polemizoval s Nerudovým kritickým odsudkem pražské inscenace Meiningských.²⁴ Hostinský plně sdílel jejich přesvědčení, že drama není jen literární rod. Podle jeho názoru drama ožívá v sepětí s mimikou a scénografií. Neuznával tzv. knižní dramata. Byl přesvědčen, že každé drama lze inscenovat. Zúčastnil se totiž vynikajícího provedení právě Byronova *Manfreda*, uvedeného v mnichovském residenčním divadle s hudbou Schumanovou.²⁵ Začátkem 20. století, kdy stále vehementněji vystupuje do popředí režisér, jakožto stěžejní tvůrce divadelního představení, se spolu s experimentálním pojetím inscenace ke slovu hlásí i zastánci divadelních reforem, usilujících o to, aby drama a divadelní umění byly chápány jako samostatný umělecký rod. S. Skwarczyńska upozorňuje na spojitost těchto tendencí s tzv. Velkou reformou, kdy se divadlo distancuje od podřízenosti divadelní realizace literárnímu textu. V polské divadelní praxi se tak dalo při inscenacích významných romantických děl, jako byly Mickiewiczovy *Diady* ve scénáři Wyspiaňského nebo první polské uvedení *Nebožské Komédie* (Krakov 1902).²⁶ S. Skwarczyńska ve své stati *Problémy dramatu* (1949) a v řadě dalších prací²⁷ vyjádřila přesvědčení, že drama není pouze literární dílo. Je to mnohovrstevnatý útvar, zahrnující celou řadu neslovesných komponentů. Jeho jazyková podoba je pouhým „zápisem“, jenž získává svoji definitivní podobu až ve scénické realizaci. V některých divadelních žánrech – v opeře, pantomimě, komedii del arte, jarmarečních představeních – slovo ztrácí svůj prvofadý význam. Skwarczyńska zdůrazňuje, že formu dramatu do značné míry určuje aktuální stav divadelnictví, jehož vývoj umožňuje nové aktualizace. Skwarczyńska tedy do značné míry rozvíjí v nové historické situaci názory

²² Marie Cymborska-Leboda, *Estetičeskaja mysl' Vjačeslava Ivanova v kontekste teorii i antropologii teatra XX veka*. Studia Slavica Hungarica 41 (1996), 279-289.

²³ Otakar Hostinský, *Epos a drama*. S úvodem od Ferdinanda Strejčka. Praha, F. Topič 1930, 7.

²⁴ Tamtéž, 5-6.

²⁵ Tamtéž, 60.

²⁶ Srov. S. Skwarczyńska, *Leona Schillera trzy opracowania teatralne Nie-Boskiej Komedit w dziejach jej inscenacji w Polsce*. Warszawa 1959, 60, 63-65. O tom viz její stať *O typologię dzieł sztuki teatralnej ze względu na stopień ich odchylenia od dramatycznych tekstów*. In: *táž, W orbicie literatury*, o. c., 166-179.

²⁷ Srov.: Jarmil Pelikán, *Polská literární genologie*. In: Sborník referátů a sdělení z III. celostátní polonistické konference. Pedagogická fakulta Ostrava 1986, 145-151. Josef Hvišč, *Vývin a teoretický prínos polské genologie*. Slovenská literatúra 18, 1971, č. 4, s. 373-393. Týž, *Die Entwicklungstendenzen der polnischen Genologie*. I. Teil. Zagadnienia Rodzajów Literackich 16, z. 1 (30), 1973, 73-95. Týž, *Problémy literárnej genologie*, o. c., 16-21.

českých estetiků O. Hostinského a O. Zicha, jež podobně jako K. S. Stanislavskij pokládal za ústřední složku dramatického umění herectví. Zdůrazňoval, že mluvená či zpívaná řeč patří do hereckého, nikoli básnického umění.²⁸ Herecká postava nemusí vždy plně odpovídat představě „tělesného zjevu dramatické osoby“.²⁹ Zich charakterizuje hereckou postavu jako „soubor všech vnitřně hmatových vjemů, jež má při svém výkonu herec“. Pro herce to znamená i souhrn duševních stavů, která zažívá při svém výkonu. Výsledný dojem nazývá „psychofyziologickou korespondencí“ (108-110). Úkolem režiséra je podle Zicha zajistit dramatičnost, což nastává tehdy, „zveřejňuje-li svou kinetickou formou účinně dramatický děj a charakterizuje-li svou statickou formou místo a ovzduší tohoto děje tak, jak je třeba (214). Rovněž Zich si tedy uvědomuje závažnost režisérovy práce v moderním divadle, což se posléze stalo charakteristickým rysem divadelnictví 20. století. O téže problematice se vyslovuje rovněž S. Skwarczyńska,³⁰ jejíž názory a polemika, která se posléze rozvinula na stránkách časopisu *Dialog*, přispěly k příznivému vývoji divadelní praxe. Režisér tak v Polsku získal větší prostor pro vlastní chápání autorského textu a jeho scénickou realizaci.³¹

Svou aktuálnost si do dnešní doby zachovaly i teoretické názory S. Skwarczyńskiej na místo genologie v literární vědě.³² Badatelka konstatuje, že genologie bývala obvykle pokládána za součást teorie literatury. K diskusi však došlo vždy, jakmile se měly určit charakteristické znaky jednotlivých disciplin. Vyplyvá to ze skutečnosti, že genologie sice do teorie literatury patří, současně se z ní však do jisté míry vyčleňuje. Skwarczyńska to dokládá stručným přehledem vývoje genologie od Aristotela, který ještě nečiní rozdíl mezi literárními rody a žánry, přes Scaligeriho, který poprvé hovoří o genologii jako samostatné disciplíně, až po Timofejeva, začleňujícího literární žánry na závěr své *Teorie literatury*. V historii formování genologického výzkumu sehrál důležitou roli kongres v Lyonu, konaný v roce 1939, kde jeho význam obhájili komparatisticky

²⁸ Otakar Zich, *Estetika dramatického umění. Teoretická dramaturgie*. I. vyd. Praha, Melantrich Praha, 1931. Cituji dle 3. vyd. Praha, Panorama 1986, 54-55. Sémioticky koncipovanou studii ke 3. vydání napsal Ivo Osolobě. Genologické problematiky se týká i Zichova monografie *O typech básnických*. Praha, Orbis 1937. Zich v ní analyzuje poezii z hlediska psychologického typu jejich tvůrců i problematiky, nakolik využívají stylistických postupů spjatých s hudbou nebo výtvarným uměním. Zich se tak dotýká problémů, jimž se aktivně věnoval ruský symbolista Andrej Bělyj, a to velmi pravděpodobně bez znalosti jeho díla. Srov. studie Bělého v jeho sb. *Symbolizm*, Moskva 1910 a München, W. Fink Verlag 1969, a jeho traktát *Glossolalia*. Berlin, Epocha 1922.

²⁹ Tamtéž. 107. Dále uvádím stranu přímo v textu.

³⁰ S. Skwarczyńska. *Dramat -- literatura czy teatr?* *Dialog*, č. 6/1958, s. 127-132.

³¹ Jarmil Pelikán, *Polská literární genologie*. o. c., 148-150.

³² S. Skwarczyńska. *Genologia na tle współczesnej sytuacji w badaniach literackich*. In: *táž. W orbicie literatury: teatru, kultury, naukowej*. o. c., 49-62.

orientovaní badatelé.³³ Přesto šlo o vítězství dosti formální. Situace se začala měnit až po založení polského časopisu *Zagadnienia Rodzajów Literackich* a amerického časopisu *Genre*. Pestrou škálu směrů v literárněvědném bádání Skwarczyńska pokládá za důsledek silícího filozofického relativismu. Vedle takto vznikajícího pluralismu však existují i tendence integrační, vyplývající ze stále silnější potřeby synkretického bádání, zahrnujícího různé druhy umění (53). Badatelka uvádí několik možných forem výzkumu, aplikovaných podle toho, z jakého aspektu se dílo nazírá (tzv. teorie aspektová):

1. Literární rody a žánry se pod vlivem ruské formální školy, Pražského lingvistického kroužku a českého strukturalismu posuzují jako jazykově-stylistické struktury;

2. Posuzování z hlediska stylistického bývá dvojího typu:

a) jako souhrn všech složek, jež dílo utvářejí – tedy nejen jeho sféry jazykové, ale i tématu, motivů, nálady, tedy kategorií existenciálních. Impuls ke vzniku tohoto směru bádání vzešel ještě z předválečného výzkumu Emila Steigera, který jej poté aplikoval na genologii i interpretační metodu, sledující v uměleckém díle mnohovrstevnatost stylu;³⁴

b) pojetí stylu jako výrazu všech složek kultury v daném historickém období.

3. Pojetí literárních rodů a žánrů jako institucionalizovaná konvence (charakteristická i pro známou Teorii literatury René Welleka a Austina Warrena (*Theory of Literature*, 1956).

4. Koncepce generativní se týká především literárních druhů. Vychází z lingvistických koncepcí Noama Chomského a jeho školy. Nejvýrazněji je zastoupená v díle Jiřího Levého *Generative Poetics* (1970). Je založena na „gramatice literárního rodu“ a „systému instrukcí“, jimiž se řídí spisovatel při volbě jednotlivých prvků díla.

5. Koncepce generativně-kontextuální, kterou zformuloval Uri Margolin v roce 1974³⁵ v návaznosti i v polemice s generativní koncepcí. Kromě vlastního textu má na mysli i jeho kontext, do něhož zahrnuje filozofii, náboženství či psychologii, tedy složky převážně ideologické.

6. Koncepce literárních rodů a žánrů jako abstraktních kategorií, aplikovaná čistě na krásnou literaturu. Autorem této teorie je Frank C. Maatje v díle *Literaturwetenschap* (ed. 2, 1970). Vychází z aspektové teorie, neopomíjí však ani metody tradiční.

³³ S. Skwarczyńska, *Wstęp do nauki o literaturze*, t. 3. Warszawa, PAX, 1965, 37-55.

³⁴ V českém prostředí se stalo populární dílo Emila Steigera, *Základní pojmy poetiky*. Praha, Čs. spisovatel 1969, pod nimiž rozumí umělecké rody – styl lyrický, epický a dramatický.

³⁵ Uri Margolin, *On Three Types of Deductive Models in Genre Theory*. *Zagadnienia Rodzajów Literackich* 1974, t. 17, z. 1 (32), 5-19.

7. Koncepce rodů a žánrů jako apriorních estetických forem. Jejím výkladem se zabýval Werner Krauss v monografii o interpretaci *Grundproblemen der Literaturwissenschaft. Zur Interpretation der literarischen Werke* (1968).

8. Koncepce pojímající literární žánry jako symbolické formy. Zformuloval ji americký badatel Th. A. Buesch ve stati *The Literary Genre as Symbolic Form* (1973).³⁶ Vycházel v ní z rozpravy Ernsta Cassirera *O filozofii symbolické formy* (1973). Literární žánr je v souladu s Cassirerovou terminologií „symbolickou formou“.

9. Koncepce rodů a žánrů, počítající s jejich objektivizací do konkrétních literárních děl. Tuto pozici zastávala s řadou dalších badatelů již před druhou světovou válkou S. Skwarczyńska. Teoretickou podobu jí dal Elias Schwarz v článku *The Problem of Literary Genre*.³⁷

10. Koncepce literárních rodů a žánrů jako hodnoty strukturní, axiologické, existenciální, estetické a ideologické (polská Akademie věd, S. Skwarczyńska).

Toto bohatství koncepcí naznačuje význam a životnost genologického aspektu zkoumání literatury. Z hlediska moderních výzkumů posledních dvaceti let lze konstatovat stále výrazněji se prosazující tendence typologicky a interdisciplinárně srovnávací.

---

³⁶ Th. A. Buesch. *The Literary Genre as Symbolic Form*. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 1973, 31, nr. 4, 525-530.

³⁷ Elias Schwartz. *The Problem of Literary Genre*. *Criticism* 1971, 13, 2, s. 113-130.